

1.

Een moeder met zes kinderen steekt via de Balkanroute de grens met Europa over maar wordt teruggestuurd. Kroatische agenten zetten haar af bij een spoorlijn en zeggen haar dat ze de rails moet volgen om terug naar Servië te gaan. Ze wordt letterlijk de volstreckte duisternis ingestuurd. Dan komt er een trein, die een van haar kinderen schept. Het kind wordt met een Kroatische ambulance naar het ziekenhuis gebracht, waar het overlijdt. De moeder en de vijf ander kinderen mogen niet mee, zij worden met een politiebusje de grens over gezet. Onze wereld.

Tijdens een praatprogramma over de toekomst van de zorg, een paar weken geleden, klaagt een van de deelnemers dat het verpleeghuis van zijn moeder zó ongezellig en kil en koud is dat elke huiselijkheid ontbreekt. Waarop de directeur van een zorgkoepel met droge ogen antwoordt, dat een verpleeghuis ook niet ingericht is om er een thuis voor zijn moeder van te maken, maar om verpleegkundigen zo snel en kosteneffectief mogelijk hun werk te laten doen. Onze samenleving.

Vorige week sprak ik iemand wiens vader net was overleden. Hij woonde in een verpleeghuis in Oudenbosch en het was zijn wens daar ook opgebaard te worden, want zijn medebewoners zouden vast niet in staat zijn naar het crematorium te komen. Het verpleeghuis ging akkoord, maar het ontsloeg de familie niet van de plicht binnen drie dagen de kamer leeg op te leveren voor de volgende bewoner. Dus met pa in hun midden ontmantelden de kinderen de ruimte, terwijl medebewoners afscheid kwamen nemen. Onze persoonlijke confrontatie met de wereld en de samenleving zoals ze werken.

2

Humaniteit en menselijkheid ze zijn schaars geworden in onze wereld en samenleving. En voor je het weet ben je er van overtuigd dat ze niet meer bestaan, of dat het niet meer mogelijk is om ze te realiseren. De retoriek dat we natuurlijk al die gelukszoekers hier geen onderdak kunnen bieden, dat de zorg natuurlijk wel betaalbaar moet blijven en dat een verpleeghuis ook aan haar inkomsten moet denken, die retoriek, voor je het weet heeft ze vat op je en ga je geloven dat degenen die dat aanhangen ook wel een punt hebben. Op dat moment wordt jezelf onderdeel van de gedachtenmachine, van het heersende systeem, van de gangbare orde, onderdeel van deze wereldorde.

En het is niemand te verwijten, zo gaat dat, zo werkt het, en je moet heel sterk in je schoenen staan om je daaraan te onttrekken. Bovendien: weet jij waar al je producten die je koopt precies vandaan komen? Waar je bank jouw geld belegt? Welke route de benzine in je auto heeft afgelegd en wie daar bij betrokken zijn? Nee dat weten we allemaal niet, soms een beetje. Omdat wij een artikel lezen of wel eens op internet kijken om informatie te vinden over de achtergronden van producten of mensen. (In tegenstelling tot sommige politici die een goede lijsttrekker zoeken.) Maar verder zijn wij tegen wil en dank onderdeel van de gangbare orde.

Maar een keer per jaar lijken we wakker geschud te worden. Een keer, op een van de kortste dagen van het jaar, in de diepste duisternis, staan we op uit onze stoel en gaan we luisteren naar een verhaal van verlangen, van nieuw begin, van een geboorte. Alsof er in ons iets wakker geroepen wordt uit diepe lagen, uit ver verleden, uit diepten in onszelf die we op andere momenten alleen kunnen vermoeden. *'En het licht schijnt in de duisternis. En de duisternis heeft het licht niet overmeesterd.'*

Die oude indringende woorden borrelen opnieuw in ons op en zoeken een weg naar buiten, willen in ons herboren worden. Kerstmis gaat niet alleen over de geboorte van Jezus, die wij gedenken, maar ook over onze eigen hergeboorte. Een diep verlangen in onszelf, om hele mensen te zijn, lichtende bakens te midden van duisternis, tekenen van hoop voor allen die hopeloos door het leven gaan.

Wij leven in een wereld vol duisternis, dat kan niemand ontkennen. Maar leggen wij ons bij die conclusie neer? Of maken wij deel uit van de tegenbeweging, die de cijfers en feiten weliswaar serieus neemt maar niet het laatste woord geeft?

3.

Jesus bracht een tegenbeweging op gang. Woorden van licht, hoop en toekomst voor allen die zich al hadden neergelegd bij de onderdrukkende feiten, dat leven lijden was en vrijheid een illusie. Terugkijkend op het leven van Jezus, op zijn betekenis voor mensen en de toenmalig bekende wereld, hebben schrijvers niet alleen beschreven wat hij allemaal gedaan heeft tot aan zijn dood, maar sommigen zagen zich ook genoodzaakt om een oorsprongsverhaal er aan toe te voegen. Een soort ouverture, waarin de latere levenswandel van Jezus al gekenschetst wordt. Matteüs en Lukas doen dat herkenbaar en beeldend: de geboorte van een kind. Johannes kiest voor een poëtisch-abstract verhaal, en rijmdicht op het scheppingsverhaal uit Genesis. Zoals het scheppingsverhaal ontstond in de wereldwanorde van Babylonische ballingschap, zo ontstaat de ouverture van Johannes in de wereldwanorde van het Romeinse Rijk. In beide situaties van duisternis en onderdrukking wordt een verhaal van nieuw begin, van licht tegen duisternis en van bevrijdende woorden tegen kleinerende klanken geplaatst.

Daarmee is meteen gezegd dat we hier niet zitten om naar geschiedkundige verhalen te luisteren, maar naar betekenisverhalen. Verhalen als deze, ontstaan in diepe ellende en situaties die onleefbaar waren, hebben kennelijk betekenis en daarmee perspectief kunnen geven aan het leven van mensen toen, en door de eeuwen heen, tot op vandaag. Verhalen die een andere geschiedenis vertellen, namelijk die van zachte krachten, van niet aflatende inzet van mensen voor elkaar, van inspiratie tot het goede en van gerichtheid op meer dan je eigen leven alleen.

Daarmee worden we als het ware steeds opnieuw in twee werelden geplaatst. De wereld van de harde feiten: oorlog en geweld, mensen op de vlucht en klimaat als sluitpost, en de wereld die wij mogelijk achten: waar vrede kansen krijgt, mensen recht wordt gedaan, niemand hoeft te vluchten en waar we duurzame oplossingen vinden.

Die twee werelden worden verbeeld in de kerststal van de Sint Franciscusbasiliek in Assisi, waar boven het graf van Franciscus een kind ligt in een kogel-bed. Elk jaar kiest men hier voor een 'maatschappelijke stal', passend bij de Franciscaanse spiritualiteit. Kiezen voor de tegenbeweging is niet zonder gevaar. Wie het goede nieuws van deze mens hoger acht dan machtsspel, oorlogsmachines, het dolgedraaide rad van het economisch denken, die wordt monddood gemaakt, niet serieus genomen, doodgezwegen. Wie dit kind verkondigt loopt gevaar! Wie zijn solidariteit met de armsten serieus neemt kan gedood worden. Een bed van 450 kogelhulzen omwille van allen die in de voorbije jaren gedood werden omdat ze Jezus verkondigden in solidariteit met de armsten: als priester, religieus of onderwijzer.

4

Leeft er in ons nog iets van dat gevaarlijke besef, dat het tegenverhaal in zich draagt? Of maakt – wellicht zonder dat we het beseffen – ook onze eigen kerstbeleving alleen nog deel uit van de consumptieve kerst die de wereldorde ons opdringt. En als het beiden is, wat uiteraard heel goed kan, dan is misschien de vraag: hoe houden we de balans? Dat wij het kerstverhaal kunnen vieren in een sfeer van saamhorige verbondenheid met familie en vrienden, met alles wat daar aan sfeer en gezelligheid bij hoort, maar tegelijk de werkelijke boodschap niet laten ondersneeuwen.

En we merken allemaal dat we op de een of andere manier rond deze kerstdagen gevoelig zijn voor de boodschap die dit feest in zich draagt. Hoe het werkt weten we niet, maar het werkt. Goede doelen, acties, voedselbank, het zijn hoogtijdagen voor giften. En in onze stoutste dromen zien we zelfs oplossingen voor wat we ervaren als onrecht,

niet-humaan, onethisch. Maar hoe vaak lukt het ons om daar ook echt handen en voeten aan te geven? Hoe vaak zakt ons niet bij het zien van de zoveelste crisis de moed in de schoenen en wie overkomt het niet dat in de drukte van werk en dagelijkse zaken de dromen van een nieuwe wereld, of kleiner: een samenleving waarin we op een andere manier met elkaar omgaan, op de achtergrond duwen.

Dat is de reden waarom kerstverhalen ons uitnodigen om niet alleen er naar te luisteren, om er niet alleen romantisch bij te dineren, maar ze als het ware in te drinken, in te laten dalen, geboren te laten worden in onszelf en in onze levens. Dan beklijven ze, dan kunnen ze vruchtbaar worden.

Mag dit tegenverhaal van kerst in mij betekenis krijgen? Dat wil zeggen: wil ik echt herboren worden als een heel mens, een lichtend baken, teken van hoop, met alles wat daar bij hoort aan doen en laten, aan keuzes? Die vraag ligt deze avond, deze nacht levensgroot in ons midden. Misschien niet eens zo zeer in ons eigen belang, maar wel in belang van die in duisternis dolende ouders met hun kinderen, omwille van mensen die afhankelijk zijn van zorg, de samenleving die beter verdient dan een zakelijke afhandeling van menselijk verdriet.

'Vreest niet – ik heb goed nieuws voor alle mensen van goede wil'

Mag het woord van dat goede nieuws in ons vlees worden, waarheid worden, gerealiseerd worden. Dan wordt het voor meer dan alleen onszelf een gezegend kerstfeest.